

بسم الله الرحمن الرحيم

فرهنگ نامه منطق

موضوع:
فرهنگ و دائرةالمعارف: ۸۸ (کلیات: ۱۶۵)

گروه مخاطب:
- تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۱ - ۹

مسنسل انتشار (چاپ اول و باز چاپ): ۵۸۳۲

نیمروزی، نرگس، ۱۳۵۳ -

فرهنگنامه منطق / نرگس نیمروزی، - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۲.

[۹۹۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۱۰۹) (کلیات: ۱۶۵، فرهنگ و دائرةالمعارف: ۸۸)

ISBN 978-964-09-1482-3

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Narges Nimroozii. Dictionary of logic

ص. ع. به انگلیسی:

کتابنامه: ص. [۹۵۹] - ۹۶۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. منطق - واژه‌نامه‌ها - فارسی. ۲. فارسی - واژه‌نامه‌ها - انگلیسی. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه

بوستان کتاب. ب. عنوان.

۱۶۰ / ۰۳

BC ۹ / ف ۹

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۰۳۲۹۰۳

۱۳۹۲

فرهنگ نامه منطق

نرگس نیمروزی

بوستان کتاب
۱۳۹۲

فهرست مطالب

۹.....	دیاچه
۱۳.....	آ
۱۱۵.....	ب
۱۴۱.....	پ
۱۵۳.....	ت
۲۴۳.....	ث
۲۴۵.....	ج
۲۷۵.....	چ
۲۷۷.....	ح
۳۰۵.....	خ
۳۱۵.....	د
۳۳۳.....	ذ
۳۳۷.....	ر
۳۵۹.....	ز
۳۶۳.....	س
۴۲۵.....	ش

ص	۴۴۳
ض	۴۵۵
ط	۴۷۳
ظ	۴۷۷
ع	۴۷۹
غ	۵۲۳
ف	۵۲۵
ق	۵۵۱
ک	۶۵۷
گ	۶۷۳
ل	۶۸۱
م	۶۸۹
ن	۸۷۹
و	۹۳۳
ه	۹۴۷
ی	۹۵۳
کتابنامه	۹۵۹
منابع فارسی	۹۵۹
منابع عربی	۹۶۳
منابع لاتین	۹۶۶
مقالات	۹۶۸
منابع اینترنتی	۹۶۹
نمایه	۹۷۱

دیباچه

به نام آن که جان را فکرت آموخت

سپاس بی کران آفریدگاری را که صدف وجود آدمی را با درّ یتیم خرد و ودیعت گران سنگ عقل شرافت ارزانی نمود و خاک تیره وجودش را به نور رخشان خود روشنا بخشید. در سفر دور و دراز حیات چراغ عقل همراه ابنای بشر نمود تا نه از راه به دور افتند و نه به چاه اندر گرفتار آیند. در این میان دانش منطق که از دیرین‌ترین دانش‌های بشری است و وظیفه خطیر نگاهبانی خرد و پاسداری از عقل و اندیشه در لغزشگاه‌های مهیب برای آن تعریف شده است از دیرباز اهمیت ویژه خود را در پلکان علوم و روش‌شناسی آن‌ها احراز نموده است. مهم‌ترین انگیزه‌های مؤلف در نگارش این فرهنگ‌نامه عبارتند از:

1. گسترش، ژرفا و پیوند شاخه‌های منطق با دیگر علوم، تا آن اندازه که تنها آشنایی اندک با هر یک از آن‌ها مستلزم تلاشی پی‌گیر و بهره‌مندی از منابع پرشمار است.
 2. بایستگی فرهنگ‌نامه‌نگاری و دانش‌نامه‌نویسی در علوم و حوزه‌های تخصصی برای برون رفت از بحران کنونی در حوزه علوم انسانی.
 3. پیدایش شاخه‌ها و افق‌های گوناگون نوآوری‌های بسیار در دانش منطق، در شرایط کم شماری اصطلاح‌نامه‌ها و فرهنگ‌نامه‌های تخصصی در زمینه منطق.
- نگاهی به پیشینه فرهنگ‌های توصیفی فارسی متداول در منطق، ما را به سه اثر رهنمون می‌شود:

۱. فرهنگ علوم عقلی آقای دکتر سید جعفر سجادی؛
۲. واژه‌نامه توصیفی منطق اثر آقای دکتر ضیاء موحد؛
۳. فرهنگ اصطلاحات منطقی اثر آقای دکتر محمد خوانساری.

اثر نخست که دیرینه‌ای بیشتر نسبت به دو اثر بعد دارد، تنها به واژگان و اصطلاحات منطقی محدود نمی‌شود و در کنار آن‌ها واژگان و اصطلاحات فلسفی و کلامی نیز هست. افزون بر این اثر کتاب از روانی و سلاست مطلوب برخوردار نیست. یکی دیگر از نقاط ضعف این کتاب، نامشخص بودن جای‌گاه مدخل‌های آن است به گونه‌ای که ذیل یک مدخل اصلی و عام تمام گونه‌های آن تعریف شده‌اند و مجدد نیز در جایی دیگر مؤلف زیر مدخل‌ها یا مدخل‌های فرعی را تعریف نموده است. اثر دوم و سوم نیز به خاطر اختصار و ایجاز پاسخ‌گو نیستند.

از میان آثار متقدمان نیز دو کتاب ارزش‌مند *الانفاظ المستعملة فی المنطق* از ابونصر فارابی و *تعريفات* از میرسید شریف جرجانی، جایگاهی ویژه دارند هر چند بسیار موجزتر و محدودتر از آثار گفته شده می‌باشند. اخیراً به همت پژوهشگران دفتر تبلیغات اسلامی قم، اثری ارزش‌مند با عنوان *اصطلاح‌نامه منطق* به زیور طبع آراسته گردیده است که به دلایل زیر، وافی به مقصود نیست:

نخست: توصیفی نبودن. دوم: یک زبانه بودن. سوم: گنجاندن الفاظ و اصطلاحاتی فلسفی که به حوزه منطق مرتبط نیستند و در نهایت محدود بودن دامنه اصطلاحات منطقی کتاب به منطق قدیم.

در میان منابع لاتین و عربی که صرفاً به منطق می‌پردازند می‌توان به سه اثر ذیل اشاره نمود:

۱. *Logic from A to Z*، تألیف ام. دتلفسن و دی. ج. مک کارتی و جی. بی. بیکن؛

۲. *مدخل منطق*، تألیف: پل ادواردز؛

۳. *موسوعة مصطلحات علم المنطق عند العرب*، تألیف: فرید جبر و دیگران؛

این آثار نیز کاستی‌هایی مشابه دارند؛ به طوری که اثر نخست بیشتر به واژگان

فلسفه ریاضی و منطق جدید، محدود است. البته از تمامی واژگان آن در فرهنگ‌نامه پیش روی شما استفاده شده است. منبع دوم نیز واژگانی اندک را پوشش داده است که در این میان سهم واژگان سنتی بسیار ناچیز است. و اما منبع اخیر نیز در تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تنها به نقل و قول مستقیم اصطلاحات منطق قدیم از آثار بزرگ منطق‌دانان مسلمان نظیر ابن‌سینا، فارابی، ابن رشد و خواجه نصیر و ... بسنده کرده است. نکته مهم این است که گاه این نقل و قول‌ها حکایت از برش‌هایی ناشایانه از متن اصلی دارد که نه تنها پاسخ‌گوی خواننده نیست؛ بلکه سردرگمی او را می‌افزاید.

با این تفصیل جای یک فرهنگ‌نامه واژگان منطقی که از یک سو شاخه‌های گوناگون منطق را پوشش دهد و از دیگر سوی دوزبانه و توصیفی باشد در میان فرهنگ‌نامه‌ها خالی می‌نماید. از این رو بر آن شدم با وجود سترگی و پراکندگی کار و کمبود مصادر دست اول و مراجع نوین، فرهنگ‌نامه‌ای فراهم آورم. شمار واژگان و اصطلاحات این فرهنگ‌نامه نزدیک به سه هزار است. مهم‌ترین ویژگی‌های این فرهنگ‌نامه عبارتند از:

۱. پوشش شاخه‌های گوناگون منطق قدیم و جدید؛
 ۲. روانی و سلاست نثر. شایان ذکر است که نگارنده برای آسان‌سازی متن کوشیده از رهگذر بازنویسی نثرهای متکلف، نثری روان و ساده برای خواننده فراهم آورد؛
 ۳. پیشنهاد برابر نهاد انگلیسی برای برخی واژگان بدون برابر نهاد. نویسنده این اصطلاحات را با علامت * نشان دار نموده است.
- بدیهی است در این بی‌کرانه علوم چندان که تلاش بیشتر شود افق‌های نو پیدای فرارو نیز فزون‌تر شوند و هیچ‌گاه کار به کمال نرسد، اما عزم بر آن بوده که این تلاش اندک قرین و قریب کمال باشد.

نرگس نیمروزی

بهمن ۱۳۸۹ خورشیدی